

GÖTEBORGS UNIVERSITET
Institutionen för svenska språket
60-poängsuppsats i Nordiska språk
Marika Lagervall, 1995

BETYDELSEFÖRÄNDRING I TEORI OCH PRAKTIK

**- EN UNDERSÖKNING OM HUR ORD FÖRÄNDRAS I
BETYDELSE MED UTGÅNGSPUNKT I NÅGRA
SAMNORDISKA ORD**

Innehållsförteckning

1. Inledning	1
1.1. Bakgrund	1
1.1.1. Begreppet ”falska vänner”	2
1.2. Problemformulering	2
1.3. Syfte och hypotes	3
1.4. Metod och material	3
2. Betydelseförändring	5
2.1. Orsaker	6
2.1.1. Indirekta orsaker	6
2.1.2. Direkta orsaker	7
2.2. Indelning i typer	10
2.2.1. Några olika indelningssätt	10
2.2.2. Waldrons typer	12
2.2.2.1. Betydelseförskjutningar (”shift”)	12
2.2.2.2. Överföringar (”transfer”)	13
3. Undersökning och resultat	16
3.1. Diakroniskt perspektiv	17
3.1.1. Grundbetydelsen	17
3.1.2. Betydelseutvecklingar	19
3.1.2.1. Ord med bevarad grundbetydelse	19
3.1.2.2. Ord med grundbetydelse som inte finns bevarade	22
3.1.2.3. Ord med grundbetydelse som splittrats eller inskränkts	24
3.1.2.4. Kommentarer till listorna över ordens betydelseutveckling	25
3.1.3. Betydelselån och internordiska lån	25
3.1.4. Splittring och sammansmältning av ord	26
3.2. Synkroniskt perspektiv	27
3.2.1. Semantiska grupper	27
3.2.2. Betydelsefördelningen	28
3.2.3. Betydelseskillnaden	29
3.2.4. Etymologiska grupper	29
3.3. Kommentar	31
4. Sammanfattning och slutdiskussion	32

5. Litteraturförteckning 35

Bilaga: Ordlista 37

1. Inledning

När man studerar de nordiska språken slås man ofta av deras stora likheter i ordförrådet. Ibland stöter man emellertid på ord som ser lika ut och uppenbart är besläktade, men som betyder olika saker. Då kan det vara svårt att låta bli att undra hur det kan komma sig och det är det jag tänker försöka ge ett svar på i det följande.

1.1. Bakgrund

De nordiska språken har under seklernas lopp utvecklats åt olika håll från det gemensamma fornnordiska språket och på så sätt kommit att få sina olikheter och särdrag. De tre skandinaviska språken har genom ständig kontakt med varandra och kontinenten delvis utvecklats åt samma håll, och genom ömsesidig påverkan och många gemensamma lånord kommit att ha ett till stor del överensstämmande ordförråd där det i många fall bara är uttal och stavning som skiljer orden åt. Enligt Bergman i "Likt och olikt i de skandinaviska språken" (1971) är det bara omkring 10% av ordförrådet som skiljer sig mellan svenska, norska och danska. Isländska däremot har utvecklats i relativ isolering och under en medvetet konservativ språkpolitik och skiljer sig därför i stora drag från svenska, norska och danska, även om det också har många likheter med dem som avslöjar den nära släktskapen.

Denna stora likhet i ordförrådet kan emellertid många gånger vara förrådsk eftersom ord som liknar varandra inte alltid betyder samma sak. Dessa sk. "**falska vänner**" kan lätt, om man inte känner till dem, orsaka förargliga och onödiga missförstånd och vid översättning språken emellan förstöra intrycket av en i övrigt god översättning. "Den fonetiska likheten lockar omedvetet översättaren att sammankoppla sådana ord i målspråket och källspråket som semantiskt inte passar som varandras översättningsmotsvarigheter" skriver Ingo i "Från källspråk till målspråk" (1991:146). Att känna till dem är alltså mycket viktigt i all internordisk kommunikation och översättning.

1.1.1. Begreppet "falska vänner"

De "falska vännerna" kan vara av två sorter, dels ord som har ett

gemensamt ursprung men som har utvecklat olika betydelser, och dels ord som av en slump kommit att likna varandra fonetiskt men inte är besläktade. I den första sorten kan orden vara arvord i båda språken eller inlånade i antingen båda eller bara det ena (detta förutsätter att det låntagande språket haft en etymologisk motsvarighet som gått ur bruk). Denna grupp är förrädisk eftersom ordens betydelser ofta ligger nära varandra, ryms inom samma betydelseområde eller t.o.m. är identiska i någon användning. I den andra gruppen ligger ordens betydelser oftast mycket långt från varandra och för någon med goda kunskaper i båda språken torde de vara svårare att ta miste på. När man ändå gör det blir effekten mycket större än för den första gruppen. Som exempel kan nämnas den tyska frasen *”die Löwen und die Bären”* (‘lejonen och björnarna’) som av nybörjare i tyska lätt kan översättas med ‘löven och bären’ (Ingo 1991:146). Många ord kan tillhöra båda grupperna genom likhet både med ett besläktat och ett obesläktat ord i ett annat språk.

1.2. Problemformulering

De flesta som har skrivit om sådana här förrädiska ord har gjort det i syfte att kartlägga de ord som kan vålla problem i översättning mellan två språk. Jag är mer intresserad av hur orden förändras i betydelse och därför ska jag inskränka min egen undersökning till att endast gälla **besläktade** ord, och, för att få lite vidare perspektiv på utvecklingen av de olika betydelserna, utvidgat den till att gälla alla de stora nordiska språken, d.v.s. svenska, norska, danska och isländska. Genom att jämföra de moderna betydelserna i varje språk sinsemellan och med ordens etymologier hoppas jag kunna se om det finns några mönster i hur betydelserna skiljer sig åt i de olika språken, och genom att relatera det till ordens s.k. grundbetydelser (för definition se kap. 3) kunna se om något språk i detta avseende är mer ålderdomligt än de andra. Jag ämnar också titta på en del av den teori om betydelseförändring som finns att tillgå, dels för att visa hur betydelseförändring fungerar rent allmänt och dels för att ha som bakgrund till min egen undersökning.

1.3. Syfte och hypotes

Syftet med denna uppsats är alltså att undersöka hur betydelseförändring fungerar, och detta tänker jag göra dels genom att ta upp några olika

teorier på området, dels genom att undersöka ett antal samnordiska ord. När det gäller orden ska jag undersöka om det finns några mönster i hur orden skiljer sig åt semantiskt mellan de olika språken, sett både i ett diakroniskt och ett synkroniskt perspektiv, samt om något språk i högre grad än de andra har bevarat ordens ”grundbetydelser”. Undersökningen syftar också till att visa hur viktigt det är att känna till sådana här ord vid all internordisk kommunikation och översättning.

Min enda hypotes är att isländska har förändrat sina betydelser mindre än de andra språken eftersom det p.g.a. den konservativa isländska språkpolitiken anses ha det ålderdomligaste ordförrådet.

1.4. Metod och material

De ord jag har plockat ut för min undersökning har ingenting gemensamt utom det att de kan kallas för ”falska vänner” i åtminstone en viktig betydelse mellan åtminstone två språk. För att hitta dem gick jag igenom det material jag kunde hitta, vilket till största delen bestod av listor över falska vänner mellan svenska och norska eller svenska och danska, och noterade de ord som uppvisade en klar betydelseskilnad. Sedan försökte jag hitta ordens motsvarigheter på isländska och de jag inte hittade där sorterade jag bort. Många ord hittade jag också just genom att slå i isländska ordböcker. Efter att på så sätt ha fått fram en lista på ord som fanns i alla fyra språken slog jag upp deras ursprung och strök alla ord där inte alla språkens motsvarigheter var besläktade. Sedan gick jag igenom orden och plockade bort alla där det inte fanns en tydlig betydelseskilnad mellan språken. Villkoren för de ord som blev kvar var att orden skulle finnas på alla fyra språken (för norskans del i åtminstone en av normerna) i deras moderna standardspråk såsom det speglas i de ordböcker jag använt, de skulle vara besläktade samt ha en tydlig betydelseskilnad mellan åtminstone två av språken. Helt dialektala eller ålderdomliga ord har jag försökt undvika. För att få så exakta betydelser som möjligt har jag i första hand förlitat mig på enspråkiga ordlistor och använt tvåspråkiga enbart för att kunna förstå och översätta de enspråkiga så bra som möjligt. De helt norska, danska och isländska ordlistorna jag har använt valde jag eftersom de till varje ord ger en etymologisk kommentar, något som var ovärderligt när jag skulle plocka bort de ord som inte är besläktade. Ordens etymologier har jag annars företrädesvis hämtat ur Hellquists Svensk Etymologisk Ordbok (1980 [1922]).

2. Betydelseförändring

Förändring är en normal och nödvändig process i språks utveckling. Över generationerna förändras uttal, formsystem och ordförråd och eftersom olika språk möter olika förutsättningar och villkor är det naturligt att även nära besläktade språk snart utvecklar särdrag som skiljer dem åt. Av språkssystemets olika delar är inte alla lika utsatta för påverkan eller lika lätta att förändra och de olika delarna utsätts också för olika mycket påverkan i olika språk, något som gör att språk kan vara ålderdomliga inom ett område och moderna inom ett annat och närbesläktade språk kan utvecklas olika långt inom olika områden. Detta märks tydligt på de nordiska språken där de skandinaviska språken anses ha förändrats mer i formsystem och ordförråd än isländska, som i gengäld tillsammans med danska anses ha förändrats mer i uttalet än svenska och norska. Ordförrådet är annars den del av språkssystemet som är mest utsatt för påverkan genom att det, till skillnad från de fonologiska och grammatiska systemen, är en lösare sammanhållen enhet där nya komponenter, d.v.s. ord och betydelser, fritt kan läggas till medan andra lika lätt faller ur bruk (Ullman 1962:195). Av ordförrådets delar är ordens betydelser i sin tur de mest lättpåverkade, eller som Ullman formulerar det i sin "Semantics" (1962:193): "Of all linguistic elements caught up in this drift [of language], meaning is probably the least resistant to change". Detta märks bl.a. av att det enklaste sättet att namnge en ny företeelse är att ge den ett redan existerande ord som därigenom förändras i betydelse för att kunna omfatta även sin nya referent. "Among all the linguistic devices available, change of meaning is the simplest, the most discreet and perhaps the most elegant way of keeping pace with the progress of civilisation" (Ullman 1962:210).

P.g.a. att ordförrådet och betydelserna har en så lös struktur är ett ords betydelse inte helt fastslagen och klart avgränsad, utan hela tiden öppen för nya tolkningar och användningar som så småningom kan leda till betydelseförändringar. Sådana **variationer** av ords betydelse finns hos varje talare men kan inte kallas för betydelseförändringar förrän de har blivit allmänt godtagna av ett tillräckligt stort antal talare (Stern 1964 [1931]:163). Hur många talare som måste ha tagit upp varianten i sitt språk för att den ska anses vara en permanent förändring är dock mycket svårt att säga, gränsen mellan variation och betydelseförändring är mycket flytande och måste avgöras från fall till fall.

Denna språkets glidning (eng. drift) och ständiga variation är, som jag nämnde, en både normal och nödvändig process, men bara i en viss utsträckning. Förändringen gör att språket utvecklas efter talarnas behov och hela tiden anpassar sig till nya situationer och nya krav, men den får inte gå för fort eftersom det skulle orsaka kommunikationssvårigheter mellan generationer, yrken och andra grupper i samhället. **Stabilitet** är en lika nödvändig företeelse som förändring och det är den ständiga konflikten mellan dem som gör att språket kan fortsätta att leva upp till det viktigaste kravet som ställs på det, nämligen att i alla tänkbara avseenden fungera som ett smidigt och lättanvänt kommunikationsmedel mellan dem som använder det.

2.1. Orsaker

Ords betydelser är alltså inte entydigt bestämda en gång för alla utan varierar från talare till talare och situation till situation. Hur dessa variationer uppkommer och vilka av dem som så småningom blir permanenta betydelseförändringar beror på en rad faktorer som spelar en större eller mindre roll för utvecklingen. Man kan här urskilja dels indirekta, dels direkta orsaker. Det ska dock tilläggas att gränsen mellan dem många gånger kan vara svår att bestämma.

2.1.1. Indirekta orsaker

De indirekta orsakerna utlöser inte själva betydelseförändringen men är ofta nödvändiga för att den överhuvudtaget ska kunna uppstå. En viktig sådan indirekt orsak är just att det finns en **variation** av ett ords betydelse hos olika talare eller grupper av talare. En direkt orsak kan sedan göra att en viss variant kommer att betraktas som ordets ”rätta” betydelse eller att en annan går ur bruk. En annan faktor som kan betraktas som helt nödvändig för betydelseförändringen är att det finns en **association** mellan den nya och den gamla betydelsen (Ullman 1962:211).

Ytterligare en viktig indirekt orsak är **semantisk vaghet** som Waldron (1967) menar är mycket viktig för förändringar av den typ han kallar ”**shift**” (betydelseförskjutning). Waldron preciserar den genom att ta upp vilka former den kan uppträda i:

- **tvetydighet**, definieras av Waldron som ”hesitation on the part of the interpreter between two or more possible meanings of a word”

(1967:146).

- **allmänna** och **abstrakta** ord, t.ex. *sak*, *omständighet*, *god*, *göra*, *snart*, *ofta*.
- **variation** mellan olika talare beträffande den exakta definitionen av ett ord. En viktig faktor här är att ord kan uppfattas olika beroende på lyssnarens kulturella bakgrund och politiska åsikter, t.ex. ord som *demokrati* och *rättvisa*.
- **obestämdhet** i avgränsning, t.ex. kroppsdelar och delar av dagen. Som exempel kan nämnas orden för *kind* och *haka* där den oklara gränsen mellan dem resulterat i att ordet *kind* på vissa språk betyder "haka", t.ex. ty. *Kinn* och eng. *chin*. (Pamp 1971:37).

2.1.2. Direkta orsaker

Även de direkta orsakerna är svåra att avgränsa och dela in i grupper. Detta beror till stor del på att det (enligt Ullman 1962:197) finns oändligt många orsaker och hur noggrann man än är i uppdelningen kan man ändå inte få med alla. Många förändringar kan ha uppkommit av unika orsaker och andra av en kombination av flera eller genom en kedja av successiva förändringar där flera olika orsaker är inblandade. Varje orsak kan dessutom analyseras ur olika perspektiv, eller som Waldron (1967:128) formulerar det: "behind every change of meaning there lies a chain of causation which can be analysed at a number of different levels – e.g. material, social, psychological, logical – and at each level we should get a different answer to the question 'Why did this word change its meaning?'". Hans lösning på det problemet är att man i första hand bör försöka urskilja vilka betydelseförändringar som beror på språkliga orsaker och vilka som inte gör det, och vilka som beror på materiella eller sociala orsaker, men säger också (1967:129) att det vore en överdrift att tro att en viss betydelseförändring kan betraktas som konsekvensen av en enda orsak eftersom orsakerna visar en hel del överlappning sinsemellan.

Waldron och Ullman tar upp nästan exakt samma orsaker och eftersom Waldron är den senare av dem och har gått igenom Ullmans teorier innan han formulerat sina egna tänker jag här begränsa mig till hans orsakschema. Stern går inte så djupt in på orsakerna som de båda andra så jag tänker inte gå närmare in på hans åsikter. Waldron räknar med ett antal direkta orsaker som kan sammanfattas i sex punkter.

Betydelseförändringar beroende på:

- 1) att **världen förändras**, t.ex. *manuskript* som från början betecknade

något handskrivet och *papper* som ursprungligen tillverkades av papyrusgräs.

2) **nya vetenskapliga upptäckter och ökad kunskap**, t.ex. *atom* som egentligen betyder 'odelbar' (numera vet man ju mycket väl att den inte är det).

3) att **ord vandrar mellan fackspråk och vardagsspråk**. Ord som övergår från fackspråk till vardagsspråk tenderar att **generaliseras** i sina betydelser medan ord som färdas i motsatt riktning **specialiseras**. Nya ord som kommer in i språket används många gånger först i ganska specialiserade betydelser och generaliseras när de börjar användas utanför området de lånades in i. Den omvända processen, som tycks vara vanligare, uppstår ofta genom att ett ord kommer att associeras med en viss kontext eller situation och när man inte längre hör ordet i andra sammanhang kommer ordets betydelse att specialiseras. Ett exempel på detta är eng. *deer* 'rådjur' som specialiserats ur forneng. *dêor* 'djur' genom att rådjuret var det viktigaste djuret för jaktfolket i vars språk ordet först blev specialiserat. En faktor som hållits ansvarig för många fall av specialisering är bristfällig inläring av språk. Genom att språklig erfarenhet varierar stort bland olika talare tenderar folk som inte känner till ett ords allmänna användning att specialisera ordet efter de sammanhang de är vana att använda ordet i och därigenom skulle en betydelseförändring kunna uppstå i t.ex. en ny generations språkbruk. Denna uppfattning kritiserar Waldron (1967:151) och menar att om ungdomar inte lärt sig ordets fulla användning när de blivit vuxna beror det snarare på att den betydelse de inte lärt sig inte används längre och att ordet befinner sig i en specialiseringsprocess i hela språksamhället snarare än i en viss generation.

4) **emotiva faktorer, sociala attityder och moral**; dessa kan leda till betydelseförändring genom att ord som rör dessa ämnen ofta är värdeladdade och lätt tabubeläggs. Tabubeläggning innebär att ett ord förbjuds av vissa skäl och ersätts av ett annat, en sk. **eufemism**. Det kan gälla t.ex. namn på övernaturliga väsen, vissa djur och föremål, sjukdomar, död och mentala defekter, brottsliga handlingar, vissa kroppsdelar och kroppsfunktioner samt svordomar. Tabu är inte betydelseförändrande i sig men det händer ofta att eufemismen tar över det tabubelagda ordets betydelse och på så sätt förändrar sin egen.

5) **lånord** som har **etymologiska motsvarigheter** på det låntagande språket orsakar ofta en betydelseförskjutning i det inhemska ordet, t.ex. i engelska det inhemska *clean* och det från franska inlånade *pure*. Det går inte helt att skilja detta från eufemism eftersom motiven för inlåningen ofta har varit att de inhemska orden blivit negativt värdeladdade.

6) **ellips och analogisk spridning**; två tendenser som ständigt pågår i språket och som strävar efter enkelhet och regelbundenhet. I en **ellips** utelämnas ett eller flera ord som inte är nödvändiga för förståelsen av sammanhanget och de kvarvarande orden kan då komma att överta dess/deras betydelse. Den vanligaste typen är när huvudordet utelämnas i en sammansättning av adjektiv + substantiv eller attributivt substantiv + substantiv, t.ex. *guld(medalj)*, *general(officer)*, *basket(boll)* m.fl. Bland dessa finns många fall där produkter uppkallats efter sin ursprungsplats, t.ex. *havanna (cigarr)*, eller upptäckare/uppfinnare, t.ex. eng. *wellington (boot)*. Det händer också att bestämmningen utelämnas och huvudordet därigenom får bära hela frasbetydelsen, t.ex. *(steam) engine*. Den betydelseförändring som ellips ger upphov till kan vara av olika typer, t.ex. metonymi eller metafor (se kap. 2.2.2.).

Analogi är tendensen att utvidga regelbundna mönster och minska oregelbundenheten i språket. Som exempel kan nämnas eng. *replenish*, tidigare 'att fylla med mat', som länge var ett undantag från regeln att re-prefixet betyder 'igen'. Efter analogisk påverkan från andra re-prefix betyder det numera 'att åter fylla'. Under analogi faller tre undergrupper; folketymologi, analogiska metaforer och synonymer, samt betydelselån.

- **Folketymologi** är en förväxling av fonetiskt lika, men obesläktade, ord, t.ex. eng. *crayfish* 'kräfta' som kommer av fra. *crevice* och har ändrat form p.g.a. en association med *fish*.
- **Analogiska metaforer och synonymer** är när ord från samma område kommer att användas för samma metaforer, t.ex. eng. *inflated*, *to balloon*, *blown up* används alla på ett liknande metaforiskt sätt om nyheter, skandaler m.m.
- **Betydelselån** innebär att en betydelse lånas från ett ords etymologiska motsvarighet på ett annat språk, t.ex. eng. *dream* som har lånat sin nuvarande betydelse 'dröm' från de skandinaviska språken. I fornengelska betydde det 'glädje'.

2.2. Indelning i typer

Liksom det finns oändligt många orsaker som vållar betydelseförändring finns det också oändligt många slag av förändringar och dessa kan betraktas ur olika perspektiv och grupperas på en mängd olika sätt. Nedan ska jag ta upp och diskutera några olika teorier på området och sedan gå djupare in på den jag tycker erbjuder den bästa lösningen.

2.2.1. Några olika indelningssätt

Tidiga författare på området delade in betydelseförändringarna efter de **logiska relationerna** mellan betydelserna, d.v.s. relationen mellan den nya och den gamla betydelsen, och de fick då olika grupper där den nya betydelsen hade utvidgats, inskränkts eller helt överförts (se t.ex. Waldron 1967:115). Detta kritiserar **Wellander** i sin uppsats ”Betydelseutvecklingens mekanik” (1968:80) och menar att:

Tyvär visade det sig emellertid ofta att de ur logisk synpunkt likartade och därför i systemet sammanförda grupperna till ursprung och väsen voro helt olikartade. Indelningen grundade sig icke på någon väsentlig egenskap hos de iakttagna företeelserna. Den tog sålunda icke nödig hänsyn till så avgörande omständigheter som betydelseövergångarnas orsaker och förlopp. Än värre var dock att den visade sig icke kunna tillämpas på materialet i dess helhet. Stora delar av detta kommo att falla utanför ramen, i det att den yngre betydelsens förhållande till den äldre undandrog sig varje försök till logiskt karakteriserande.

I stället föreslår han att en klassificering av de olika förändringarna ska föregås av en utrensning av alla ord där den nya betydelsen ”icke kan sägas vara organiskt utvecklade ur den gamla utan har tillkommit utifrån” (1968:82). Dem som ska tas bort definierar han genom de tre sätt som en sådan ny betydelse kan uppkomma på (1968:82):

1. Den sak (eller handling eller egenskap o.s.v.) som vanemässigt benämnes med ett visst ord kan förändras utan att man känner behov av en ny benämning.
2. Ett ord kan få ny betydelse genom påverkan från ett annat språk.
3. Ett ord kan avsiktligt tilläggas en från den gängse avvikande betydelse exempelvis genom ”figurlig” användning.

De som blir kvar är i princip bara de successiva förändringar av ett ords betydelse som inte beror på att referenten, eller kunskapen om den, förändras utan på språkets glidning (drift) i sig. Jag är dock tveksam till att dessa verkligen går att skilja från de andra sorterna, särskilt när det är frågan om flera på varandra följande förändringar. De ord som ev. uppfyller alla krav han ställer upp på den här gruppen torde utgöra en mindre del av de ord i språkets ordförråd som genomgått en betydelseförändring och om det verkligen är betydelseförändring man vill undersöka tycker jag att man bör titta på alla sorter, även de som orsakats av andra faktorer än språkets egen glidning.

Bättre lösningar tycker jag att **Stern** (1964[1931]), **Ullman** (1957 och 1962) och **Waldron** (1967) presenterar. De baserar sina indelningar,

liksom de tidiga författarna, på relationen mellan den nya och den gamla betydelsen men gör en finare indelning i undergrupper och tar hänsyn inte bara till slutresultatet utan till hela processen. Stern tar upp sju betydelseklasser som han kallar: *substitution, analogy, shortenings, nominations, transfer, permutation* och *adequation*; Ullman fyra viktiga kategorier: metafor, metonymi, ellips och folketyologi, samt en grupp med sammansatta förändringar och en med förändringar som beror på att världen förändras snarare än på att språket gör det (i motsats till de tidigare grupperna); och Waldron tre viktiga typer: betydelseförskjutning, metafor och metonymi. Vid en ytlig titt verkar Ullman och Waldron ha en del gemensamt medan Stern gör en helt annan uppdelning, men granskar man Sterns klasser lite noggrannare visar det sig att de mycket väl är jämförbara med Ullman och Waldrons grupper.

Vid en sådan jämförelse av de här tre uppdelningarna ser man att de har en gemensam kärna bestående av **betydelseförskjutningar** (motsvarar hos Stern närmast substitution och adequation och hos Ullman hans grupp av förändringar som beror på att världen förändras), **metafor** (Sterns nominations och transfer) och **metonymi** (Sterns analogy). Stern och Ullman har dessutom gruppen shortenings – ellips gemensamt. Den föredrar Waldron att betrakta som i första hand en förändring av form som kan leda till en förändring av betydelse (se också under direkta orsaker kap. 2.1.2.). Om man bortser från denna grupp och två grupper som Stern (permutation) respektive Ullman (folketyologi) är ensamma om överensstämmer schemat helt med Waldrons. Han är också den senaste av dem och har gått igenom de båda andras (och även tidigare författares) teorier innan han formulerade sin egen så jag tycker det finns goda skäl att räkna hans system som det bästa av dem jag har tagit upp här. De förändringar som Waldron inte tar upp i sitt system, ellips, folketyologi och permutation, räknar han inte som förändringar av betydelse utan snarare som orsaker till förändringar av betydelse (eller förändringar av form) som kan placeras i någon av hans tre stora grupper. (Ellips och folketyologi tas upp under direkta orsaker kap. 2.1.2. och permutation motsvarar ungefär tvetydighet som nämns under indirekta orsaker kap. 2.1.1.) Den största bristen med Waldrons uppdelning är att gränserna mellan de olika grupperna inte är helt klara men det är en brist han delar med både Stern och Ullman och jag undrar om den går att komma ifrån om man vill ha en någorlunda hanterlig indelning. Frågan är om det överhuvudtaget är möjligt att skapa ett helt perfekt system. Det ligger i språkets natur som en levande mekanism i ständig förändring att inte låta sig inordnas i några klart definierade och avgränsade grupper.

2.2.2. Waldrons typer

Waldron definierar betydelseförändring som ”a change in the word’s criteria of reference” (1967:140) och får då fram två viktiga typer: **modifiering av en existerande språklig kategori**, d.v.s. förskjutning av betydelse, (”shift”) och **överföring till en annan kategori** (”transfer”). Den senare kategorin delar han vidare in i metafor och metonymi:

1. Betydelseförskjutningar (”shift”)
2. Överföringar (”transfer”)
 - A. Metafor
 - B. Metonymi

2.2.2.1. Betydelseförskjutningar (”shift”)

Denna kategori definierar Waldron som ”the type of sense-development in which a marginal change occurs among the criteria of a lexical category” (1967:142). Den består av små förändringar i betydelse som kan ske successivt och på så sätt föra ordet långt från ursprungsbetydelsen, t.ex. eng. *holiday* som ursprungligen kommer från *holy day* ‘religiös högtid’ (ordagrant ‘helig dag’) och kom att ändra betydelse genom att det viktigaste i betydelsen ändrades från att ha med religionsutövande att göra till att det var en dag då man inte arbetade. Denna typ av betydelseförändring är en aktiv källa till polysemi genom att den gamla betydelsen ofta lever kvar jämsides med den nya.

Betydelseförskjutningar kan delas upp efter de logiska relationerna i ändring av **vidd**, d.v.s. **specialisering** och **generalisering**, och ändring av **värde**. Specialisering och generalisering motsvarar de logiska typerna inskränkning och utvidgning i äldre teorier och inträffar ofta när ett ord övergår från fackspråk till vardagsspråk eller tvärtom (för exempel se Waldrons orsak nr 3 i kap. 2.1.2.). Waldron tar upp dessa två termer även under orsaker och detta bekräftar ytterligare hur svårt det är att exakt urskilja och avgränsa grupperna och skilja dem från orsakerna som vållar dem. Ändring av värdeladdning hör nära samman med tabu och sociala attityder vilka Waldron också räknar som orsaker. Ett exempel på denna slags förändring är eng. *silly* som ursprungligen kommer från forneng. *sâelig* ‘lycklig, glad’ och senare även ‘välsignad, helig’. Troligen var det en medelengelsk eufemism där man använde ordet på folk med klen förtstånd i betydelsen ‘oskyldig, harmlös’ och det startade ordets värdenedsättande utveckling. Det finns också andra sorter av

betydelseförändring som man varken kan klassificera som ändring i vidd eller ändring i värde eller en kombination av båda. En viktig sådan är när betydelseförändringen har gått i flera steg, t.ex. när ordet har genomgått både en specialisering och en generalisering och på det sättet kommit att helt byta betydelse.

2.2.2.2. Överföringar ("transfer")

A. Metafor

Metafor kallas en grupp betydelseförändringar där ett ord flyttas över från sin ursprungliga eller vanliga betydelse till en ny p.g.a. en uppfattad **likhet** mellan betydelserna. Den har en mycket enkel grundläggande struktur som består i att det alltid finns två saker närvarande: det vi talar om och det vi jämför dem med. Dessa kallas av en känd forskare som Waldron refererar till (1967:162), **I.A. Richards** (1936:96ff och 117), för "**tenor**" respektive "**vehicle**". "Tenor" är då den ursprungliga användningen och "vehicle" den metaforiska. Ett kännetecken på metaforen är att "the vehicle" uppträder i en oväntad kontext. Avståndet mellan dessa två spelar stor roll för hur effektiv metaforen är. Ligger de nära varandra kommer metaforen att vara lättförståelig men sakna uttryckskraft och ligger de långt från varandra kommer den att ha större uttryckskraft men vara mer svårförståelig och passa sämre in i sammanhanget.

Waldron påpekar att metaforisk kategorisering bara är en utvidgning av en normal språklig aktivitet, d.v.s. att metaforen är en vanlig stilistisk figur som inte nödvändigtvis behöver leda till betydelseförändring. De som ändå blir betydelseförändringar behöver inte alltid ha börjat som en stilistisk figur utan kan ha orsakats av språkets glidning, i alla fall enligt **Max Müller** (1875:388 och 1887:414) som Waldron refererar till (1967:163). Han skiljer mellan **poetisk** och **radikal** metafor, där den förstnämnda är den som börjar som stilistisk figur och den sistnämnda är en överföring av en gammal term till en ny kategori. Många semantiker har kritiserat denna uppdelning p.g.a. att samma effekt som den radikala metaforen åstadkommer kan orsakas av språkets spontana glidning och förändringen då snarare bör klassas som betydelseförskjutning.

Något som spelar stor roll för metaforen är relationen till ordets **bokstavliga betydelse** (jämför Richards' tenor och vehicle ovan). Om den bokstavliga betydelsen förloras kommer den metaforiska inte längre att uppfattas som sådan och den blir då en **död** eller **fossil** metafor. Ibland

intar metaforen ett mellanläge mellan levande och död när metaforen inte längre uppfattas som en sådan vid vanlig användning men inte heller är långt borta, ofta beroende på att ordets bokstavliga betydelse finns kvar. Dessa brukar kallas **sovande** eller **slocknade** metaforer. Ett exempel på en sådan är *fatta* där kopplingen mellan den bokstavliga betydelsen 'ta med handen' och den metaforiska 'förstå' lätt kan urskiljas fast vi vanligen inte tänker på att göra det. Motsvarande exempel på engelska är *grasp* som har funnits i båda betydelserna sedan åtminstone 1680. Gränsen mellan döda och sovande metaforer är inte entydigt bestämd utan avgörs av talarens språkliga medvetenhet.

Sin klassificering av metaforer i grupper baserar Waldron på den typ av kriterier som utgör grunden bakom metaforen: **form**, **funktion** eller **värde**. Han säger själv att denna uppdelning dock inte är helt bristfri eftersom många metaforer grundar sig på flera likheter mellan den bokstavliga och den metaforiska betydelsen och det kan vara svårt att säga vilka kriterier som är de viktigaste, men detta är problem som är svåra att komma undan och indelningen är både enkel och bekväm.

- De som grundar sig på en likhet i **form** är t.ex. *öga* på en nål, *tunga* på en sko, *flaskhals*, *gren* av en flod, och även sådana där likheten inte bygger så mycket på själva formen utan snarare på **rumslig relation**, t.ex. *foten* av en trappa, en *matta* av löv. I de senare verkar dock också funktionen nästan nödvändigtvis vara delaktig.
- De som grundar sig på en likhet i **funktion** är t.ex. *äta* i syran *äter* sig in i metallen.
- De som grundar sig på en likhet i **värde** kan illustreras av användningen av namn på djur och objekt för att beteckna människor, t.ex. eng. *beast*, *bitch*, *pig* och *snake* som är negativt laddade, och eng. *lamb*, *mouse*, *jewel* och *peach* som är positivt laddade. Värde är dock nästan aldrig den enda grunden till överföringen.

B. Metonymi

Metonymi bygger på en association som orsakas av den kontext ordet i fråga står i. Ord som ligger nära varandra i betydelse eller vanligen förekommer tillsammans kan få gränsen mellan orden förskjutet. I likhet med metafor kan metonymi fungera såväl som en stilistisk figur som en sort av betydelseförändring och liksom metaforen kan den vara **levande** eller **död**. Död är den när det inte längre är möjligt för språkbrukaren att uppfatta den underliggande associationen utan kännedom om ordens

historia, något som vanligen beror på att den ursprungliga eller mellanliggande betydelsen inte längre används.

Waldron gör ingen uppdelning av metonymiska överföringar i grupper men nämner några viktiga sorter, t.ex. ”**från konkret till abstrakt**” som är särskilt viktig eftersom den kan vara väldigt lik metafor. I metonymi bygger överföringen dock på en kontextuell association snarare än en likhet. Som exempel nämner han eng. *name* för ‘rykte’ och *seat* för ‘medlemskap’. Waldron nämner också att metonymiska överföringar ofta uppstår ur **ellips**, t.ex. *porter (beer)* och *wellington (boot)*. Det är också vanligt med metonymiska överföringar från ett **person- eller ortnamn** till en uppfinning, upptäckt eller produkt, t.ex. *volt, ampère, Champagne*. Slutligen, säger han, bör nämnas att den här sortens överföring ofta innebär en omtolkning av hela frasen så att ordet i fråga appliceras på ett annat drag i hela frasbetydelsen eller situationskontexten än det egentligen betecknar. En fras som t.ex. eng. *a good ear* betyder bokstavligt ‘ett bra öra’ men tolkas ofta som ‘ett gott musiköra, med känsla för musik’.

3. Undersökning och resultat

I min undersökning ska jag, som jag nämnde i inledningen, analysera ett material bestående av ett antal (ca 70 st.) ord som finns på svenska, norska, danska och isländska (se bilagan) men som inte har samma betydelse på alla språken. Avsikten är att ta reda på om det finns några mönster i hur orden skiljer sig åt semantiskt mellan de olika språken samt att se om något språk i högre grad än de andra har bevarat ordens grundbetydelser. Dessutom vill jag visa hur viktigt det är att känna till sådana här ord vid all internordisk kommunikation och översättning.

Först ska jag knyta an till Waldrons indelning av olika betydelseförändringar genom att försöka placera mina ord i hans typer. I det diakroniska perspektivet ska jag också titta på hur orden har bevarat sina s.k. grundbetydelser och några andra faktorer som visat sig viktiga när jag undersökt orden, nämligen betydelselån och internordiska lån samt splittring och sammansmältning av ord. Sedan ska jag analysera orden ur det synkroniska perspektivet och titta på hur betydelseskilnaderna ser ut och hur dessa är fördelade över de olika språken. Innan jag går in på själva undersökningen ska jag definiera några termer jag kommer att använda mig av i det följande.

- **Grundbetydelsen**, den äldsta betydelse som är utsatt för orden i Svensk Etymologisk Ordbok (Hellquist 1980 [1922]), d.v.s. den äldsta betydelse som har kunnat beläggas eller rekonstrueras för ett ord.
- **Betydelseutvecklingen**, hur de moderna betydelseorna har utvecklats från ordens grundbetydelser. Med denna term menar jag hela utvecklingskedjan till skillnad från **betydelseförändringen** som betecknar varje enskilt steg av förändring i den.
- **Betydelsefördelningen**, hur de olika betydelseorna är fördelade över språken; vilka som har samma betydelse och vilka som ligger närmast eller längst ifrån varandra.
- **Betydelseskilnaden**, vilken slags skillnad det är mellan språken i olika ord, t.ex. om skillnaden består i att ett av språken har en extra betydelse som de andra inte har eller om det är två eller tre betydelser som växlar i de olika språken.

3.1. Diakroniskt perspektiv

Under denna rubrik faller frågorna i vilken utsträckning språken har bevarat ordens grundbetydelse och om hur ordens betydelseutveckling kan ha gått till.

3.1.1. Grundbetydelsen

Ett av syftena med den här undersökningen var att ta reda på om något språk i högre grad än de andra bevarat ordens grundbetydelser. För att kunna undersöka detta gick jag igenom Svensk Etymologisk Ordbok för att plocka ut alla grundbetydelser och det visade sig svårare än jag hade väntat mig. Det fanns långt ifrån alltid en sådan utsatt, och när det fanns det gällde den ibland bara roten till ordet och kunde då inte användas för den här analysen. Det var heller inte alltid utsatt, eller uppenbart, om den ”egentliga betydelsen” var indoeuropeisk, germansk, nordisk eller något annat. Det här tog jag inte hänsyn till när jag plockade ut orden, men jag har vid varje ord satt ut om det finns ett angivet stadium för grundbetydelsen och vilket det i så fall är. En del av dem som hade en utsatt grundbetydelse hade inte bevarat den i något språk, t.ex. *mark* ‘gräns’ och *stuga* ‘ugn’, och för ett par andra hade den snarare splittrats eller inskränkts i de olika språken än bevarats, t.ex. *disk* ‘skiva, runt fat, bord’ (se listorna i nästa kapitel). Dessa sorterade jag också bort och när jag var klar återstod endast 17 stycken ord. Då hade jag ändå tagit med två som inte hade någon utsatt grundbetydelse, men där jag tyckte det var helt uppenbart vad den skulle vara; *rolig* som är bildat till *ro* och därför bör ha haft grundbetydelsen ‘lugn’ och *brand* som är bildat till *brinna* och därför bör ha betytt ‘eldsvåda’ jämte betydelsen ‘bränsle’ som Hellquist anger. Många ord har en fornsvensk eller en fornvästnordisk (hämtad ur de norska enspråkiga ordböckerna) betydelse som ser ut att kunna innehålla ledtrådar till grundbetydelsen och betydelseutvecklingen, men eftersom båda rör senare stadier än det gemensamma fornspråket har jag inte vågat dra några slutsatser från dem. Av de här 17 orden är det bara 10 som har grundbetydelsen bevarad som enda betydelse i något språk så jag har inte nöjt mig med dem utan även tagit med dem där grundbetydelsen är bevarad som en delbetydelse. Orden är:

Lista 1: Ord med helt eller delvis bevarad grundbetydelse

Ord	Grundbetydelse	Kvar som:	hela bet.	delbet.
borg	germ. ‘försvarsverk (på höjd), fornborg’	sv., no.*		da., isl.

brand	”	¹ [’eldsvåda’] och ² ’bränsle’	da., ¹ sv.	isl.
dum	”	’oklar, omtöcknad’		nno.
feg	”	’märkt e.d.’	isl.	no.
ful	”	’rutten, stinkande’		isl.
grina	”	’förvrída ansiktet till sura miner gråt eller skratt’	sv.	no., da., isl.
höst	”	’skörd o.d.’	da.	no.
karl	”	’gammal man’		isl.
le	”	’skratta’	bm., da., isl.	nno.
list	”	’kunnighet, vetenskap, konst’		isl.
snäll	”	’snabb’ > ’snabb i uppfattningen, klok’		isl., da.
gårde	nord.	’inhägnad, stängsel’		isl., bm.
ond	”	’besvärlig, svår, ’dålig o.d.’		no., da., isl.
rolig	”	[’lugn’], bildat till ro	isl., da.	no.
frack	ty.	’överrock’	no., da., isl.	
strax	ty.	’rakt sträckt, genast’	da., no., isl.	
kvartal	lat.	’fjärdedels år’	sv., da.	no.
		(Grundbetydelsen är egentligen ’fjärdedel(s år)’ men betydelsen ’fjärdedel’ finns inte bevarad.)		
rar	lat.	’sällsynt’		sv., isl.

* no. står för både bokmål och nynorsk

[] betyder att denna grundbetydelse inte är utsatt i Hellquist men ändå är uppenbar.

Detta material är naturligtvis alldeles för litet för att man ska kunna dra några slutsatser av det men det är ändå iögonfallande, om man räknar ihop hur många bevarade betydelser varje språk har, att svenska inte har mer än knappt hälften så många som danska och norska och en tredjedel så många som isländska. Även om isländska har flest är marginalerna för små för att man ens ska våga gissa på att det verkligen har bevarat fler grundbetydelser än de andra språken. Dock kan man kanske ana att svenska har bevarat färre än de andra.

3.1.2. Betydelseutvecklingar

Medan jag har arbetat med den här uppsatsen har jag upptäckt att det är omöjligt att säkert kunna veta exakt vilken slags betydelseförändring det är frågan om i varje fall och varje språk utan att kartlägga ordets hela historia – i varje språk. Som både Ullman och Waldron (se kap. 2.1.2.) påpekar, kan varje betydelseförändring ha flera olika orsaker som samverkat eller en kedja av olika orsaker, och det är inte alltid det

verkligen är fråga om den typ av förändring det ser ut att vara. Att kartlägga ordens hela historia låter sig inte göras i en handvändning, särskilt som det inte finns bra ordböcker på varje språk där någon redan har gjort det. Dock tycker jag att man i många fall kan urskilja den underliggande associationen mellan betydelseorna, så jag ska ändå försöka ge ett förslag till en tänkbar utveckling för alla ord som har en grundbetydelse utsatt i Hellquist (se föregående avsnitt). Utifrån denna ska jag sedan försöka placera in varje betydelseutveckling i någon av Waldrons typer.

Till nedanstående listor har jag använt den från föregående avsnitt över ord med grundbetydelse och sedan delat in dem i de ord som har bevarat grundbetydelsen i något språk, de som har en utsatt grundbetydelse, men inte har bevarat den, och de där grundbetydelsen har splittrats eller inskränkts snarare än bevarats eller utvecklats. Jag har kommenterat betydelseutvecklingen och gett förslag på tänkbara utvecklingskedjor samt försökt placera varje steg i någon av Waldrons typer av betydelseförändring. Det bör också betonas att de nutida betydelser jag har använt mig av inte är ordens exakta betydelser utan förenklade och nedkortade (se kap. 3.2.2.) och att förslagen till betydelseutvecklingar helt och hållet är mina egna tolkningar.

(Grundbetydelsens stadium står inom parentes efter ordet, de betydelser jag hämtat ur listorna i bilagan har " på ömse sidor om sig, * betyder att grundbetydelsen är osäker och [] att den inte är utsatt men uppenbar och / och // använder jag för att skilja olika betydelseutvecklingar åt) I den första listan är orden ordnade efter grundbetydelsens ursprung, sedan efter alfabetisk ordning.

3.1.2.1. Ord med bevarad grundbetydelse

borg (germ.) 'försvarsverk (på höjd), fornborg' > bosättning kring ett sådant försvarsverk > 'by' / 'stad'

Enligt Hellquist har betydelsen 'stad' uppkommit genom att det ofta uppstod städer kring befästa platser.

Typ av betydelseförändring: i första ledet metonymi och i andra snarast betydelseförskjutning (specialisering).

brand (germ.) [eldsvåda] > 'bränsle' > trästycke > 'bjälke, stock, stolpe'
Typ av betydelseförändring: i första ledet metonymi och i andra och tredje betydelseförskjutning (specialisering).

- dum (germ.) ‘oklar, omtöcknad’ > ¹‘dövstum’ > ‘döv’/’stum’ // ²‘oklok, tokig’ > ‘elak’, ‘förarglig, retsam’
 Enligt Hellquist och de norska ordböckerna är betydelseerna ‘oklok, tokig’, ‘elak’ och ‘förarglig, retsam’ i svenska och norska inlånade från tyska.
 Typ av betydelseförändring: I första ledet (till betydelse ¹ och ²) troligen betydelseförskjutning orsakad av eufemism. Även de följande leden är betydelseförskjutningar och ledet ‘dövstum’ > ‘döv’/’stum’ är fall av specialisering.
- feg (germ.) ‘märkt e.d.’ > ‘dödsmärkt’ > ‘omodig, rädd, ängslig’
 Enligt Hellquist är betydelsen i det sista ledet i svenska och danska inlånad från tyska.
 Typ av betydelseförändring: Betydelseförskjutning, i första ledet specialisering.
- ful (germ.) ‘ruten, stinkande’ > ‘motbjudande, oskön’ > ¹‘arg’, ‘ond, elak’ / ²‘dålig, svår’
 Typ av betydelseförändring: Metafor baserad på värde i alla led utom till ² där det är fråga om betydelseförskjutning.
- grina (germ.) ‘förvrída ansiktet till sura miner, gråt eller skratt’ > ¹‘gråt’ / ²‘skratt’
 Typ av betydelseförändring: Betydelseförskjutning (specialisering).
- höst (germ.) ‘skörd o.d.’ > ‘skördetid’ > ‘årstid’
 Typ av betydelseförändring: I första ledet metonymi och i andra betydelseförskjutning (generalisering).
- karl (germ.) ‘gammal man’ > ‘man’ > ¹‘tjänsteträng’ / ²‘gift man’
 Typ av betydelseförändring: Betydelseförskjutning, i första ledet generalisering och i andra (till både ¹ och ²) specialisering.
- le (germ.) ‘skratta’ > ‘le’
 Kan kanske ha blivit undanträngt av ordet *skratta* när detta övergick till att bli det vanliga ordet.
 Typ av betydelseförändring: Troligen betydelseförskjutning.
- list (germ.) ‘kunnighet, vetenskap, konst’ > ‘skarpsinne, klokhet’ > ‘slughet’

Typ av betydelseförskjutning: Betydelseförskjutning i båda leden, i första specialisering och i andra förändring av värde.

snäll (germ.) ‘snabb’ > ‘snabb i uppfattningen, klok’ > ¹‘händig, praktisk’ m.m. / ²‘godhjärtad’ > ‘lydig, foglig’
Typ av betydelseförändring: Betydelseförskjutning, i första ledet specialisering.

gårde (nord.) ‘inhägnad’ > ‘inhägnat jordstycke’ > ‘åker- och betesmark’
Typ av betydelseförändring: I första ledet metonymi och i andra betydelseförskjutning (generalisering).

ond (nord.) ‘besvärlig, svår’ > ‘dålig, plågsam’ / ‘elak’, ‘illasinnad, otrevlig’ / ‘arg’
Typ av betydelseförändring: Betydelseförskjutning.

rolig (nord.) [‘lugn’] > ‘obekymrad, sorglös’ > ‘skojig, lustig, munter’
Typ av betydelseförändring: Betydelseförskjutning.

frack (ty.) ‘överrock’ > ‘högtidskostym’
Betydelsen ‘högtidskostym’ torde vara ett betydelselån. I isländska är ordet inlånat från danska (Íslensk Orðsifjabók) och i danska och svenska från tyska (Hellquist).
Typ av betydelseförändring: Betydelseförskjutning.

strax (ty.) ‘rakt sträckt, genast’ > ‘genast’ > ‘snart, om ett ögonblick’
Typ av betydelseförändring: Betydelseförskjutning, i första ledet specialisering.

kvartal (lat.) ‘fjärdedel(s år)’ > ¹‘kvarter’ / ²‘fjärdedel’
Typ av betydelseförändring: Betydelsen ¹ har snarare uppstått som betydelseförskjutning (specialisering) ur betydelsen ‘fjärdedel’ än ur ‘fjärdedels år’.

rar (lat.) ‘ej tät, gles, tunt stående’ > ‘sällsynt’ > ¹‘dyrbar’ > ‘snäll, vänlig’ / ²‘underlig, märklig’
Typ av betydelseförändring: I första ledet betydelseförskjutning, i andra betydelseförskjutning till ‘dyrbar’ och metafor baserad på värde till ‘underlig, märklig’ och i det till ‘snäll, vänlig’ också metafor baserad på värde.

3.1.2.2. Ord med grundbetydelser som inte finns bevarade

bolster (fornhögt.) ‘det uppsvällda’ > ‘madrass, kudde, täcke’ > ¹‘stoff till täcke el. kudde’ / ²‘tyg’

Typ av betydelseförändring: I första ledet betydelseförskjutning (specialisering) och i andra (till både ¹ och ²) metonymi.

bulle (?) ‘ngt uppsvällt’ > ¹‘rund klump av ngt’ > ‘runt bröd, bakverk’ / ²‘skål’

I isländska är ena ordet, *bolla*, lånat från danska. Jämför med *bolster* som har liknande grundbetydelse.

Typ av betydelseförändring: Betydelseförskjutning (specialisering) i alla led.

by (?) ‘jordområde där man gjorde anordningar (hus, röjning osv.) för att bruka jorden’ > ‘hus’ > gård > ‘grupp av gårdar’ > samhälle, ‘tätort’ > ‘stad’

Typ av betydelseförändring: Betydelseförskjutning i alla led, specialisering i första.

bädd (germ.) ‘utgrävd liggplats, kanske särskilt för djur’ > ¹‘jordgolv, jordlager’ > trädgårdsland, blomsterbädd, gräsgång / ²‘liggplats’, ‘enkel säng’ > ‘säng’/’madrass’

Enligt Hellquist är ‘blomsterbädd’ i danska och svenska inlånat från tyska och enligt Íslensk Orðsifjabók är isl. *beð* påverkat av danska och *beddi* lånat från engelska eller tyska och alltså bara *beður* inhemskt.

Typ av betydelseförändring: I första ledet (till både ¹ och ²) betydelseförskjutning, i det till ‘trädgårdsland’ etc. metafor baserad på funktion och i det till ‘säng’/’madrass’ betydelseförskjutning.

dräng (nord.) *’påk, stång’ > ‘ung man’, ‘pojke’ > ‘jordbruksarbetare’

Typ av betydelseförändring: I första ledet metafor baserad på form och i andra betydelseförskjutning (specialisering).

dyna (germ.) ‘den med dun försedda’ > (var, fyllt med annat än dun), ‘madrass’, ‘kudde’, ‘sittkudde’, ‘täcke’ > ‘filt’

Typ av betydelseförändring: Betydelseförskjutning.

- döv (germ.) ‘omtöcknad, förvirrad’ > ‘hörsellös’ > ‘ouppmärksam’ > ?
 ‘lat, svag’
 Jämför *dum* som har nästan samma grundbetydelse.
 Typ av betydelseförändring: I första ledet troligen betydelseförskjutning orsakad av eufemism, i andra metafor baserad på funktion och i tredje troligen betydelseförskjutning.
- förlåta (medellågt.) ‘låta fara, lämna ifrån’ > ¹övergiva / ²förlåta
 Typ av betydelseförändring: Betydelseförskjutning, åtminstone till ‘övergiva’.
- härbärke (ty.?) ‘tak över huvudet åt en här eller skara’ > ‘...åt folk i allmänhet’ > ‘värdshus’ > ¹rum’ / ²nattlogi’
 Typ av betydelseförändring: Betydelseförskjutning, i första ledet generalisering, och i sista specialisering (i både ¹ och ²).
- loft (?) ‘tak (av bark)’ > ¹luft, atmosfär’ / ²innertak’ > ‘vindsvåning’
 Typ av betydelseförändring: I ¹ metafor baserad på rumslig relation, i ² betydelseförskjutning och i sista ledet metonymi.
- mark (germ.) ‘gräns’ > ‘gränsområde’ > ¹obygd, ödemark’ > ¹‘åker, äng’, ‘öppet fält’/²‘jordyta’ // ²‘skog’
 Typ av betydelseförändring: Betydelseförskjutning i alla led, i första generalisering.
- springa (germ.?) ‘göra en rask rörelse uppåt’ > ¹‘hoppa’ / ²‘sprängas’ > ‘slå ut (om blommor)’ / ‘löpa’
 Betydelsen ‘löpa’ är, enligt Hellquist, inlånad i svenska.
 Typ av betydelseförändring: Betydelseförskjutning (specialisering).
- stuga (germ.) ‘ugn’ > ‘boningshus’ (med ett rum) > ¹‘litet hus’ / ²‘vardagsrum’ / ³‘våning, lägenhet’
 Typ av betydelseförändring: Betydelseförskjutning.
- stygg (?) ‘styv, stel’ > ¹‘ond, dålig’ > ¹‘elak, olydig’ / ²‘farlig, skrämmande’ / ³‘ful, motbjudande’ // ²‘skygg’
 Typ av betydelseförändring: I första ledet (till både ¹ och ²) troligen metafor och i övriga led betydelseförskjutning.

säng (nord.) *'hökudde' > 'madrass, täcke' > 'sovmöbel' > 'trädgårdsland'

Betydelsen 'trädgårdsland' är, enligt Hellquist, i svenska inlånad från tyska. Jämför *bädd* som har liknande utveckling.

Typ av betydelseförändring: I första ledet betydelseförskjutning, i andra metonymi och i tredje metafor baserad på funktion.

vek (germ.) 'som viker undan' > ¹'mjuk, böjlig' / ²'svag, eftergivande' > 'sjuk'

Typ av betydelseförändring: Till betydelse ¹ betydelseförskjutning, till ² metafor baserad på värde och funktion, och i sista ledet betydelseförskjutning.

3.1.2.3. Ord med grundbetydelse som splittrats eller inskränkts

disk (lat.) 'skiva, runt fat, bord' > ¹'bordsskiva' / ²'tallrik' > '(smutsiga) matkär'l'. Enligt Collinder (1967 [1959]:117) kom ordet "tidigt in i de kontinentalgermanska språken och genomgick i tyskan utvecklingen från 'matfat' till 'bord'. När det kom in som tyskt lånord i de nordiska språken, trängde det ut *bord* i butikerna och på salutorgen och (till en tid) i skomakarverkstaden och vid altaret. I fornsvenskan betyder *disker*, ackusativ *disk*, därjämte 'matfat, tallrik'. I denna betydelse spred sig sedermera det italienska *tagliere* (egentligen 'skärbräde') över Tyskland till Skandinavien. [...] Disk sjönk sedan ner till att beteckna använda, nedsölade matkär'l, och det nybildade verbet fick betyda 'tvätta matkär'l'."

Typ av betydelseförändring: Betydelseförskjutning (specialisering).

spöka (ty.) 'spöka, trolla, spå' > 'spöka, gå igen' > 'skämta'

Typ av betydelseförskjutning: Betydelseförskjutning, i första ledet specialisering.

3.1.2.4. Kommentarer till listorna över ordens betydelseutveckling

Om man tittar på vilka typer av betydelseförändring som förekommer i listorna ovan visar det sig att betydelseförskjutning är den i särklass vanligaste typen medan metafor och metonymi är ungefär lika (o)vanliga.

Av specialisering och generalisering, som är olika sorter av betydelseförskjutning, är specialisering den klart vanligaste. Att det verkligen är så stöds av psykologen Heinz Werner (1919) (Ullman 1962:229). Han menar att förklaringen till detta ligger i att "language in everyday life is directed toward the concrete and specific rather than toward the abstract and general" (1919:203). Detta tar Ullman visserligen inte upp under typer av betydelseförändring utan under konsekvenser men jag anser att hans konsekvenser utvidgning och inskränkning i princip motsvarar Waldrons generalisering och specialisering. Förutom dessa två sorter finns det ett ännu större antal förändringar som jag inte har kunnat placera i någondera gruppen. En del av dem är ganska osäkra och skulle kanske kunna placeras i metonymi eller metafor i stället, men de flesta kan inte vara något annat än betydelseförskjutningar och dessa får tills vidare placeras i en egen grupp i brist på en finare indelning av typen betydelseförskjutning och en grundligare genomgång av ordens utvecklingar. Betydelseförskjutningar som enbart förändrat värdet verkar inte vara särskilt vanliga, jag har bara ett exempel: *list*.

3.1.3. Betydelselån och internordiska lån

Något som ytterligare komplicerar ovanstående analyser är att många av leden i associationskedjorna ovan inte är spontana utvecklingar från ett stadium till ett annat utan inlånade från etymologiska motsvarigheter i andra språk. Sådana lån kan vara svåra att upptäcka eftersom den inlånade betydelsen många gånger lika gärna skulle kunna ha utvecklats spontant ur den äldre, särskilt när lånet kommer från ett närbesläktat språk. Det faktum att det är svårt att veta hur mycket de nordiska språken har påverkat varandra på denna punkt tillför ännu en osäkerhetsfaktor till analyserna. Hellquist och de enspråkiga ordlistorna tar upp betydelselån i 10 (eller 11, med ordet *list* som kan vara inlånat helt eller i vissa delbetydelser) ord; *blöt*, *bädd*, *damm*, *dum*, *feg*, (*list*), *springa*, *stock* och *säng* som är lånade från tyska, och *slang* och *stock* där isländska har lånat sin betydelse av danska. Betydelselån kan ske också från obesläktade ord, t.ex. översättningsmotsvarigheter, men det finns (mig veterligt) inget sådant fall i det här materialet.

Utöver ovanstående lån och de lånord som finns uppräknade i listan över ordens etymologiska tillhörighet (se kap. 3.2.4.) finns det även några fall där de nordiska språken har lånat hela ordet av varandra. Det är *frack*, *kjol* och *spöka* där isländska har lånat från danska och *bulle*, *bädd* och *snöre* där ett av de isländska orden kommer från danska, samt *piga* där

danska har lånat ordet från svenska.

3.1.4. Splittring och sammansmältning av ord

Som jag nämnde i kapitel 3.1.1. och 3.1.2. finns det några exempel där grundbetydelsen har splittrats eller inskränkts. Det kan också hända att hela ordet splittras så att flera ord med lite olika betydelser uppstår ur ett enda. Detta förekommer i *bulle* och *slang* som har minst ett extra ord på isländska, *bædd* som har extra ord på både isländska och nynorska och *snöre* som har två ord i alla språk utom svenska. Detta kan gälla fler ord men jag har inte undersökt saken. Dem jag har med har jag hittat av en slump. I de fall då mer ett språk har flera ord har dock ofta ett eller flera språk lånat in sitt ena ord.

Förutom att språk kan utveckla flera ord från ett eller låna in besläktade motsvarigheter kan också flera ord smälta samman till ett enda. Detta har hänt i *bord* och *spotta*. I *bord* har två ord, dock av gemensamt ursprung, smält samman i alla språken medan de i *spotta* bara har smält samman i svenska. Jag tänker inte försöka mig på att dra några slutsatser om den här typen av ord och har inte heller kunnat använda alla av dem till de ovanstående analyserna, t.ex. *snöre* och *spotta* fick jag lämna helt utanför. Att jag ändå har kvar dem i materialet beror på att jag med dem vill visa att den här typen av ord finns.

3.2. Synkroniskt perspektiv

I det synkroniska perspektivet har jag undersökt hur de moderna betydelserna fördelar sig i grupper efter semantiskt område (och ordklass), betydelsefördelning, betydelseskilnad och etymologisk tillhörighet, och därefter jämfört grupperna med varandra.

3.2.1. Semantiska grupper

De semantiska grupperna delade jag upp efter de betydelseområden jag tyckte mig urskilja: substantiv i grupper med olika slags företeelser, verb i grupper med positiv värdeladdning och övriga, och adjektiv efter värdeladdning. Det enda adverbet har jag lagt till sist.

Lista 2: Ord uppdelade efter ordklass och semantiskt område

Ordklass	Semantiskt område	Ord
Substantiv	Bebyggelse	borg, by, gård, stuga, härbärke, stad
	Interiör och inredning	loft, rum, sal, bädd, bolster, bord, dyna, stol, säng
	Företeelser i naturen	damm, dike, gärde, hage, mark, stock, dynga
	Personer och djur	dräng, karl, piga, orm
	Tyg och kläder	frack, hängsle, jacka, kjol, silke, tröja
	Övriga föremål Övriga	bulle, disk, kopp, slang, snöre brand, färd, höst, kvartal, list, saga
Verb	Positiva	le, skratta, unna, förlåta
	Övriga	grina, hitta, spotta, springa, spöka, truga, älta
Adjektiv	Negativa	dum, feg, ful, grym, kåt, ond, stygg, vek
	Positiva	rar, rolig, snäll
	Neutrala	blöt, döv
Adverb		strax

Denna indelning är inte den enda lösningen men meningen är inte heller att presentera en absolut sanning utan att få materialet lite mer överskådligt. Den enda slutsatsen man möjligen skulle kunna dra ur den är att de största grupperna är de som rör bebyggelse, interiör, möbler m.m., ord för företeelser i naturen samt tyg och kläder.

I uppdelningen har jag enbart gått efter de svenska betydelseerna men en knapp tredjedel av orden **växlar semantiskt område** mellan språken. Bland substantiven är det *gård* som istället hamnar under företeelser i naturen, *stuga* och *härbärke* som övergår till interiör och inredning, *bord* och *brand* övergår också till naturföreteelser och *slang* hamnar under personer och djur. Bland verben är det bara ett ord som flyttar sig, *förlåta* som övergår till gruppen övriga. Den största gruppen som ändrar semantiskt område utgör de adjektiv som byter värdeordning; *dum*, *feg*, *kåt*, *vek*, *rolig* och *snäll* som övergår till neutrala och *rar* och *döv* som övergår till negativa på något/några av de andra språken.

3.2.2. Betydelsefördelningen

Betydelsefördelningen visade sig svår att dra några slutsatser av eftersom alla slutsatser blir helt beroende av den tolkning man gör av ordens betydelsegränser. Eftersom jag först har översatt betydelseorna från norska, danska och isländska och sedan kortat ner och förenklat dem för att underlätta jämförelsen och lättare kunna urskilja de stora skillnaderna, och sedan i jämförelsen inte tagit hänsyn till dialektala och ålderdomliga delbetydelser, blir det inte ordens exakta betydelseor jag jämför utan snarare min tolkning av dem. Vad som är ett ords exakta betydelse är dock alltid en tolkningsfråga och ordböckerna ger oftast inte så utförlig information om det som jag skulle önska (i vissa fall har jag fått sluta mig till betydelsen enbart genom exempelmeningar). Jag tvivlar på att det ens är möjligt att analysera ett sådant här material utan att blanda in sin egen tolkning, t.o.m. för dem som behärskar alla språken till fullo. Även vilka betydelseor man bör ta upp som distinkt olika mellan språken är till stor del en tolkningsfråga. För att i mesta möjliga mån undkomma det här problemet har jag bara tagit upp ord som verkligen har en klar betydelseskilnad och i analysen bara tagit med de betydelseor av varje ord som kontrasterar mest. Dessutom har jag ett ganska stort material, så jag tror att även om någon annans analys av samma ord inte skulle bli likadan så skulle den visa på samma tendenser.

Den kombination där språken oftast ligger närmast varandra eller har samma betydelseor är **norska** och **danska** med trettioalet exempel och därefter i tät följd norska och svenska, norska och isländska och danska och isländska. Det verkar alltså som att norska på något sätt ”ligger i mitten”. Den kombination som har minst antal exempel är svenska - isländska och det hänger ihop med att i de fall där tre av språken har samma betydelse och det fjärde avviker är det avvikande språket alltid svenska (6 ex.) eller isländska (5 ex.). Dessa ord är: *frack*, *kjol*, *piga*, *silke*, *slang* och *strax* som avviker i svenska, och *hitta*, *kopp*, *rum*, *unna* och *vek* som avviker i isländska.

3.2.3. Betydelseskilnaden

Denna tendens att norska ”ligger i mitten” styrks av analysen av betydelseskilnaden mellan orden. Där visar det sig nämligen att bland de ord där två betydelseor växlar (22 ord) i språken och ett språk har båda dessa betydelseor (11 ord: *dräng*, *feg*, *hage*, *hängsle*, *höst*, *le*, *list*, *mark*, *orm*, *spöka*, *stock*) är det språket **i alla fallen** norska. I två av orden finns båda betydelseorna även i isländska (*orm* och *stock*) och i ett av dem även i danska (*spöka*). Bland de ord där tre betydelseor växlar är det inte så

många där ett språk har alla tre men där det händer är det norska (3 ord: *döv* och *stad*, båda endast i nno, och *springa*) och isländska (2 ord: *loft* och *rar*). Norska verkar alltså ha flest breda betydelser och flest bibetydelser. En orsak till detta kan vara den norska språkpolitiken som gynnat ett bredare ordförråd genom att nynorsk och bokmål fått ta över ord och betydelser från varandra. En annan är att norska har kvar många ålderdomliga dialekter med samma ursprung som (och med många likheter med) isländska samtidigt som det har lånat in många danska ord genom unionen med Danmark och genom närheten till Sverige har en rad likheter även med svenska. Betydelseskilnaden uppvisar i övrigt inga mönster alls, varken jämfört med betydelsefördelningen eller semantiska och etymologiska grupper.

3.2.4. Etymologiska grupper

Att dela upp orden i grupper efter ursprung var inte helt lätt men jag har delat in orden i följande grupper efter vad jag kunnat utläsa ur Hellquist och i viss mån även Wesséns *Våra Ord* (1991 [1960]) :

(() = osäker, * = dunkelt ursprung)

Lista 3: Orden i grupper efter ursprung

Arvord

- Germanska av indoeuropeiskt ursprung: blöt, (borg), (bulle), bädd, (damm), döv, (feg), färd, karl, le, list, loft, orm, springa, stad, stock, stol
- Germanska med släktingar i andra indoeuropeiska språk: (bolster), (dike), ful, (hage), höst, mark, rum, sal
- Germanska: bord, brand, dum, dyna, dynga, *grina, *gård, *snäll, spotta, *stuga, *unna, vek
- Nordiska av indoeuropeiskt ursprung: by, dräng, krok, snöre, stygg, truga, älta

- Nordiska av germanskt ursprung: grym, (gårde), hängsle, ond, rolig, saga, skratta
- Nordiska *hitta, *kåt, (*piga), *säng

Låneord

- Tyska av romanskt ursprung: (frack), kvartal, rar, tröja
- Tyska: förlåta, (*härbärke), *jacka, *kopp, slang, spöka, strax
- Övriga lånord: disk (fornsaxiskt av romanskt och ytterst grekiskt ursprung) *kjol (fornsaxiska) *silke (mongoliska via iranska, slaviska och ev. latin)

Av denna lista kan man inte dra några direkta slutsatser och en jämförelse med de andra faktorerna i det synkroniska perspektivet ger inte heller så mycket. Vad man kan se är att bland de största semantiska grupperna är nästan alla i grupperna bebyggelse, interiör, möbler m.m. samt företeelser i naturen arvord (enda undantaget är härbärke) och i nästa grupp, tyg och kläder, är nästan alla (undantag: hängsle) lånord, framför allt tyska.

3.3. Kommentarer

Det gick inte att dra så stora och säkra slutsatser av materialet som jag hade hoppats på men materialet visar ändå på en del tendenser som det vore roligt att undersöka närmare. Denna undersökning skulle kunna tjäna som grund för ett större arbete där man kan undersöka ordens historia grundligare och kanske ta upp fler ord för att få tydligare resultat. Man kan också tänka sig att ta upp ord som inte har en motsvarighet på alla språken, inkludera även färöiska och kanske dialekter, eller utvidga perspektivet genom att jämföra med de västgermanska språken.

4. Sammanfattning och slutdiskussion

I den här uppsatsen har jag försökt ge en bild av vad betydelseförändring är, hur den fungerar och vilka konsekvenser den kan ge, dels genom att presentera en del av teorin på området och dels genom att göra en egen undersökning av ett antal (ca 70 st.) samnordiska ord som inte har samma betydelse på alla de nordiska språken. Min avsikt var att visa vilken komplicerad process betydelseförändring kan vara och hur viktigt det är att känna till sådana ord som har utvecklats olika betydelser i närbesläktade språk, t.ex. de nordiska språken, när man kommunicerar över språkgränserna och – inte minst – vid översättning mellan språken.

I teoridelen har jag tagit upp hur betydelseförändring kan uppkomma, vad som orsakar den och hur man kan dela in den i olika typer.

Betydelseförändring uppkommer när ett ord kommer att associeras med något nytt och denna nya användning av ordet blir vanemässig hos ett tillräckligt stort antal talare. Förändringen kan underlättas av t.ex. olika sorters semantisk vaghet. Orsakerna till att en viss variation blir en permanent förändring kan vara av många olika slag och komma från själva språkssystemet eller från yttre faktorer, t.ex. att ordet byter stilistisk nivå, att de saker det betecknar förändras, att det är utsatt för utländsk påverkan m.m. Indelningen av förändringarna i olika typer är inte helt okomplicerad och ingen har hittills lyckats komma på ett system som på ett klart sätt delar in alla betydelseförändringar i rätt typ. Jag är dock tveksam till att det överhuvudtaget är möjligt. Tidiga författare baserade sin indelning efter de logiska relationerna mellan den nya och den gamla betydelsen, eller m.a.o. de konsekvenser förändringarna får för ordens betydelser. Deras uppdelning i inskränkning, utvidgning och överföring förkastades helt av vissa författare, t.ex. Wellander (1968) men har senare tagits upp igen om än kompletterad med andra synsätt av t.ex. Stern (1964 [1931]) och Ullman (1962). Waldron (1967) har gått igenom tidigare författare på området, framför allt Stern och Ullman, och därefter formulerat sin egen teori. Jag tycker hans system är det bästa och har därför valt att gå in på det lite djupare och sedan använda det på mitt eget material. Det består av tre stora grupper: betydelseförskjutning, metafor och metonymi. Betydelseförskjutning kan bl.a. innebära en ändring i betydelsens räckvidd och då vara antingen specialisering eller generalisering. Dessa två typer motsvarar i princip de tidigare författarnas inskränkning och utvidgning medan metafor och metonymi motsvarar

deras överföring.

Medan jag gått igenom nämnda teori har jag förstått vikten av att kartlägga ett ords hela historia innan man uttalar sig om vilka slags betydelseförändringar det kan ha genomgått och detta är något jag inte kunnat göra i min egen undersökning, men jag har ändå försökt urskilja hur det kan ha gått till och ställt upp förslag på tänkbara utvecklingar och typer av betydelseförändring. I det diakroniska perspektivet har jag också undersökt hur orden har bevarat sina grundbetydelser i varje språk, tagit upp betydelselån och internordiska lån liksom splittring och sammanmältning av ord. Jag har även analyserat orden ur ett synkroniskt perspektiv där jag tittat på hur betydelseskillingarna ser ut och hur dessa är fördelade över de olika språken och jämfört detta med semantiskt område och etymologisk tillhörighet. Det är svårt att dra några helt säkra slutsatser av materialet men det finns några tydliga tendenser:

- Av mina förslag till typer av betydelseförändring visade sig betydelseförskjutning, och då särskilt specialisering, vara vanligast.
- Svenska är det språk som har bevarat minst antal grundbetydelser, mindre än hälften så många som de andra. Dock är slutsatsen osäker eftersom bara 17 av orden har en grundbetydelse utsatt i Hellquist.
- De utomordiska betydelselån som förekommer är alla tyska och i de fall ordet inlånats från ett annat nordiskt språk är det i de flesta fall isländska som lånat av danska.
- Bland de ord som byter semantiskt område mellan språken är den största gruppen adjektiv som byter värdeledning.
- De språk som ligger närmast varandra eller oftast har samma betydelse är norska och danska. De som ligger längst ifrån varandra är svenska och isländska och i de fall då tre språk har samma betydelse och ett avviker är det språket alltid svenska eller isländska.
- Norska verkar ligga ”i mitten”, d.v.s. ha bredast eller flest betydelser. Det senare alternativet styrks av att bland de ord där två betydelser växlar och ett språk har båda är det språket i alla fallen norska.

Trots att mina slutsatser i de flesta fall inte kan sägas vara säkra och att det är svårt att se några direkta mönster i hur språken skiljer sig åt, tycker jag att jag har uppnått mitt syfte, både att ge en inblick i hur betydelseförändring fungerar och att framhäva vikten av att känna till sådana ord som finns i flera närbesläktade ord men i olika betydelser.

5. Litteraturförteckning

- Bergman, G. 1971. *Likt och olikt i de skandinaviska språken*. Ystad: Rabén & Sjögren och Föreningarna Nordens förbund. Särskilt s. 10.
- Collinder, B. 1967 [1959]. *Språket – inledning till det vetenskapliga språkstudiet*. Fjärde uppl. Stockholm: Natur och kultur. S. 117.
- Ingo, R. 1991. *Från källspråk till målspråk – introduktion i översättningsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur.
- Müller, M. 1875. *Lectures on the Science of Language II*. 8th Edition. London. S. 388.
- Müller, M. 1887. *The Science of Thought*. London. S. 414.
- Pamp, B. 1971. *Svensk språk- och stilhistoria*. Lund: CWK Gleerup. S. 36–41.
- Richards, I.A. 1936. *The Philosophy of Rhetoric*. New York - London. Kap. 5–6.
- Stern, G. 1964 [1931]. *Meaning and change of Meaning – with special Reference to the English Language*. Bloomington: Indiana University Press. Framför allt kap. VII.
- Ullman, S. 1957. *The Principles of Semantics*. Second Edition. Glasgow and Oxford. S.220.
- Ullman, S. 1962. *Semantics: An Introduction to the Science of Meaning*. Oxford: Basil Blackwell. Framför allt kap. 8.
- Waldron, R.A. 1967. *Sense and sense-development*. London: Andre Deutsch. Kap. 6–9.
- Wellander, E. 1968. Betydelseutvecklingens mekanik. Jansson, V. (utg.), *Nysvenska Studier*. Uppsala: Lundequistska bokhandeln. S. 71–192.
- Werner H. 1919. *Die Ursprünge der Metapher*. Leipzig. S. 203.

Listor över ”falska vänner”

- Hartman, Munch-Petersen & Palmgren, 1962. *Farlige ord og lumske ligheder i svensk og dansk*. 3 udg. Gyldendal.
- Kristensen, K., under medverkan av Brink, L., 1991 [1886]. *Dansk for svenskere*. Kristiansand: Gleerups. S. 139–142.

- Fjelstad, A. & Hervold, K. 1989. *Norsk for svensker*. Lund: Studentlitteratur. S. 70–83.
- Malmström, S. 1970. *Svensken i Norge – en språklig hjälpreda*. Surte: Rabén & Sjögren och Föreningen Norden.
- Malmström, S. 1971. *Svensken i Danmark – en språklig hjälpreda*. Stockholm: Rabén & Sjögren och Föreningarna Nordens förbund.

Ordböcker

- Beckman, N. 1989. *Norsk-svenska ordboken*. 3:e upplagan. Stockholm: Esselte Studium.
- Blöndal, A. Magnússon 1989. *Íslensk Orðsifjabók. Orðabók háskólans*, Prentsmiðjan Oddi h.f.
- Bokmålsordboka – definisjons- og rettskrivningsordbok*, 1986. Bergen, Oslo, Stavanger, Tromsø: Universitetsforlaget.
- Dansk-svensk ordbok*, 1986. Det danske sprog- og litteraturselskap och Nämnden för svensk språkvård. Stockholm: Svenska Bokförlagets böcker, Läromedelsförlagen och Språkförlaget.
- Holm, G. och Davíðsson, A. (red.) 1982. *Svensk-isländsk ordbok, Sænsk-íslensk orðabók*. Stockholm: Rabén & Sjögren.
- Hellquist, E. 1980 [1922]. *Svensk Etymologisk Ordbok*. Lund: Liber Läromedel.
- Jansson, S.B.F. 1989. *Isländsk-svensk ordbok, Íslensk-sænsk orðabók* 5:e utg. Stockholm: Rabén & Sjögren.
- Nudansk Ordbog*, 1984. Copenhagen: Politikens forlag A/S.
- Nynorskordboka – definisjons- og rettskrivningsordbok*, 1986. Oslo: Det norske samlaget.
- Svensk Ordbok*, 1986. Språkdata och Esselte Studium AB. Stockholm: Norstedts.
- Wessén, E. 1991 [1960]. *Våra ord – deras uttal och ursprung* Stockholm: Norstedts.